

Christoph David Anton Martini

Ordinis Theologorum In Academia Rostochiensi Pro-Decanus Et Brabevta D. Chr. Dav. Ant. Martini Theol. Prof. Pvbl. Ord. Et Consistorii Dvcalis Assessor, Viri Clarissimi Ac Plvrimvm Reverendi Lvdovici Theobvli Kosegarten Philosophiae Doctoris Et Parochiae Altenkircha-Wittoviensis Pastoris Cet. Inavgurationis Doctoralis Solemnia More Solito Indicat : Praemittvntvr Nonnvla De Oratiorvm Christi Ad Animos Avdientivm Vi Et Efficacia

Rostochii: Litteris Adlerianis, [1793]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1003401260>

Druck Freier Zugang

RU theol. 1793

Martini, Chr. Dav. Ant.

Un. Rost. 1793

ORDINIS THEOLOGORVM

IN

ACADEMIA ROSTOCHIENSI

PRO-DECANVS ET BRABEVTA

des

D. CHR. DAV. ANT. MARTINI

THEOL. PROF. PVBL. ORD. ET CON-
SISTORII DVCALIS ASSESSOR,

Sur

VIRI CLARISSIMI AC PLVRIMVM REVERENDI

LVDOVICI THEOBLI KOSEGARTEN

PHILOSOPHIAE DOCTORIS ET PARO-
CHIAE ALTENKIRCHA-WITTOVIENSIS
PASTORIS CET.

INAVGVRATIONIS DOCTORALIS
SOLEMNIA

MORE SOLITO INDICAT.

—
PRAEMITTUNTVR NONNVLLA DE ORATIONVM CHRISTI AD ANIMOS
AVDIENTIVM VI ET EFFICACIA.

—
ROSTOCHII

LITTERIS ADLERIANIS.

1793

Ms. No. 114

ORDINIS THEOLOGICVM

ACADEMIA ROSTOCHENSIS

PRO DECANIS ET MAGISTRIS

D. CHR. DAU. ANT. MARTINI

PROF. THEOL. ORD. P. D. CON.

HISTORIA ECCLESIAE

VERI CLARISSIMI AC PRAECLARISSIMI

EVANGELII THEOLOGICI

Universitäts-
Bibliothek
Rostock

EVANGELII THEOLOGICI

SOLEMNIA

MOSE ROSTOCHENSIS

ACADEMIA ROSTOCHENSIS

ROSTOCHENSIS

ACADEMIA

Saepeius commemoratum legimus ab iis, qui de vita et rebus gestis Iesu Christi, praestantissimi humani generis doctoris, tradiderunt; orationes eius ad populum habitas fuisse eiusmodi, ut insigni quadam cum vi audientium animos permoverent (1). Et quaeri potest, quid potissimum fuerit in orationibus eius, quod hac vi et efficacia eas impertiret. Neque enim, quod satis constat, ad hominum istius aetatis pravas opiniones, sensus ac mores doctrinam suam accommodavit, neque vana felicitatis cuiusdam externae spe iniecta animos lactavit, neque iis artibus usus est, quas ad animorum motus concitandos et inflammandos excogitavit rhetorum solertia. Itaque *de causis ac rationibus efficaciae istius, quae orationibus Christi vindicatur*, hac occasione data nonnulla differamus, sed quam brevissime, et summorum tantum capitum ratione habita; ea enim copia, quam res ferret, quo minus in praesenti utamur, limites obstant, huic scriptioni praefixi.

A 2

Iam

(1) Matth. VII, 28. 29. ἐξεπλησσοῦτο αὐτοῖς οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδασκίᾳ αὐτοῦ ἣν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἐχῶν, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. Luc. IV, 32. ἐξεπλησσοῦτο ἐπὶ τῇ διδασκίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

Iam *primum* in quaestione *proposita argumentum* ipsum, quod sermone tractabat Christus, maxime in censum venire, non dubitanter adseveraverim, ita nimirum comparatum, ut *per se* animis commovendis quam maxime esset idoneum. Cum enim hoc propositum haberet divinus ille generis humani *σωτηρ*, ut a superstitionum et vitiorum turpitudine et foeditate ad verae pietatis atque virtutis dignitatem et sanctitatem homines revocaret, non ille rerum abstrusarum obscuritate, disputationumque de interiore mentis divinae natura subtilitate et vanitate animos fatigavit, non quaestiunculis et opiniunculis oneravit, sed paucis, at gravissimis, veritatis fructuosae praeceptis animos imbuendos esse putavit. Itaque ante omnia hoc egit, ut superstitionem istam, quae per omnes gentes fusa, omnium fere animos oppressit, hominumque imbecillitatem occupavit, qua inducti verborum nominumque professione, expiationum et lustrationum ceremoniis, externa honoris significatione, stas precum formulis, publicorum conventuum solemnibus et similibus numen sibi propitium reddi posse, temere sibi persuadebant, ut hunc inquam funestissimum errorem, tunc quoque per populares suos late grassantem, ex hominum animis evelleret, eiusque, si fieri posset, stirpes omnes eiiceret. Numen *sanctissimum* constanter docuit, non nisi animi vitaeque *sanctitate* coli posse, nihilque ad eius favorem aditum munire praeter virtutem, seu officii constantem et perpetuam conservationem: itaque virtutem in *summi boni* sede collocandam esse, atque *propter se* expetendam: hanc ipsam vero virtutem non ex sola actionum externarum honestate metiendam, sed hoc in primis spectandum esse, an officio ductus *feceris*, quidquid feceris, omninoque verae virtutis vim quaerendam

rendam esse in animo recte conformato, nullaque vitiorum labe contaminato: nec vero existimandum esse, hanc recte sentiendi agendique constantiam sine sudore et sanguine, ut ille ait, contingere, virtutisque habitum fœcordiae hianti et oscitanti divinitus infundi (*); sed sine summo studio et labore hoc tantum bonum parari non posse. Itaque omni ignavia et desidia excussa omnes nervos intendendos esse, omnique animi cura, cogitatione, et studio in id incumbendum, ut ad veram virtutem, iustitiam, fidem, aequitatem, bonitatem, animum informes; ante omnia sedulo cavendum esse, ne *ratio*, animi lumen (ἦ φῶς ἐν σοί Matth. VI, 23.) praeconceptarum opinionum caligine exstinguatur, huic potissimum excolendae operam assiduam adhibendam, eiusque recte perpurgatae dictamina unice sequenda esse, sensuum cupiditates severa lege esse coerendas ac refrenandas, animumque eo assuefaciendum, ut, quae recte iudicaveris, iis etiam actiones tuas accommodes, spretis commodis atque utilitatibus omnibus, quae cum officii sanctitate constare non possint (2). His fere paucis at gravissimis

A 3

mis

(*) Admirationem non facit, hanc opinionem et olim multis placuisse, et nunc etiam placere, cum ignaviae et inertiae tam opportuna sit. Vix tamen ulla perniciosior cogitari potest.

(2) De his, quae hic exposita sunt, non opus esse videtur, multa loca e commentariis Evangelistarum cumulare. Conferre tamen iuvat Ioh. IV, 23. 24. Matth. VI, 33. IX, 3. VII, 21 sq. XXII, 37 sq. XXIII, 23 sq. Luc. X, 27. 28. XXIV, 47. Matth. V, 8. 23. 24. 28. VI, 1 sq. XII, 33 sq. XV, 19 sq. Matth. XXV, 14 sq. Luc. XIX, 11 sq. Matth. V, 29. 30. XIX, 8 etc. Ceterum neminem poenitebit legisse, quae in eandem fere sententiam disputata sunt a KANTIO, summo viro, in libro, cui titulum fecit: Die Religion innerhalb der Grenzen der
blos-

mis praeceptis institutionis Christi summam contineri videas. Quae vero praeterea de summi numinis maiestate, sapientia, iustitia, bonitate, de cura eius ac providentia, non ad unum populum, ad unam sectam, et professionem opinionis ac cultus, sed ad generis humani universitatem pertinente, denique de animorum immortalitate praeclare docuit, ea omnia huc tendebant, ut, depulsis vanarum opinionum ludibriis, rectis de Deo et de suae ipsorum naturae excellentia sensibus imbuti homines, ad virtutis viam alacriore animo ingrediendam et constanter persequendam erigerentur atque confirmarentur.

Ita vero cum comparata esset institutio Christi, ut ad honestatis doctrinam et commendationem pertineret, quicquid docuit, mirum videri non debet, si audientium animi hac sanctiore eius doctrina graviter se commotos sentirent. (3) Habet enim hoc profecto animus humanus, ut, modo secum ipse habitat, nec turbulentis motibus et iactationibus sit concitatus, fieri non possit, quin obiecta honestatis et virtutis specie, reverentia tactus, eius admiratione, desiderio quoque facile accendi possit, idque ita verum est, ut in officiis explicandis et inculcandis, quo minus voluntatis momenta petieris a commodis externis, cum virtutis studio interdum coniunctis, quo magis omnia potius ad officii necessitatem et sanctitatem retuleris, eo magis eorum, qui in disciplinam tuam se tradiderunt, animos efferris, et generoso sensu ac motu agitari atque inflammari videas.

blosen Vernunft, p. 225 sq. adde Reinholdi Briefe über die Kantische Philosophie, Vol. I. p. 147 sq.

(3) Cicero de officiis l. 2. c. 9. *Illud ipsum, quod honestum dicimus, per se nobis placet, animosque omnium natura et specie sua commovet.*

deas. (4) Itaque quae institutioni Christi tribuitur vis et efficacia, eius rationem imprimis ab ipsa veritatis, quam tradidit, gravitate et sanctitate derivandam esse nulli dubitamus, praesertim cum ipse narrationis contextus apud Matthaeum hanc rationem egregie confirmet. Postquam enim sanctissima doctrinae Christi praecepta, quae in oratione sic dicta montana (Matth. V-VII.) continentur, proposuerat; *haec*, inquit, *oratione eius audientes vehementer perculsi sunt.* — „Vigor nimirum doctrinae perfectae, ac genuina quaedam veritatis vis afflabat docilem ac simplicem multitudinem, nihil expertum simile in suis scribis ac Pharisaicis.“ (5)

Haec

(4) cf. omnino KANT Kritik der Praktischen Vernunft, p. 126-159. p. 271 sq. Eiusd. Kritik der Urtheilskraft, p. 123. JACOB Ueber das Moralische Gefühl, Hal. 1788, alii. Multa quoque, quae huc pertinent, egregie disputata leguntur in SCHILLERI diatribe: Ueber den Grund des Vergnügens an tragischen Gegenständen; inserta *Novae Thaliae*, P. I. p. 92 sq.

(5) Ita ERASMVS in Paraphrasi N. T. T. I. p. 92. ed. Augustini. — Ceterum rectius omnino statuitur, laudata capita Matth. V-VII. non pro una et continua oratione esse habenda, sed multa iis inserta esse vitae morumque praecepta, alio loco et tempore, aliis occasionibus, aliis auditoribus, a Christo enuntiata, a Matthaeo autem, quem in universum in narrationibus suis maiorem argumenti quam temporis rationem habuisse constat, in unum locum collecta et coagmentata, forte quod doctrinae Iesu luculentius aliquod specimen proponere vellet. Quod quidem iudicium, ut alia argumenta gravissima nunc omittamus, vel ea de causa maxime probabile videri debet, quod multae sententiae, quae apud Matthaeum nullo nexu iunctae comparant, quarum nexus certe non nisi fidiculis adhibitis extorqueri potest, quod haec ipsae, inquam, sententiae apud reliquos Evangelistas tanquam

Haec ipsa vero, quae veritati ab eo traditae inerat vis et efficacia, mirifice adiuuabatur methodi, qua in populo instituendo utebatur, sapientia et praestantia. Omnino enim non parum refert, quomodo in rebus moralibus tractandis verferis. Quod si qui nuda praecepta acutis et subtilibus disputationibus illigando, et ieiuno aridoque sermone proponendo hoc se consequutos putant, ut ad vitae morumque sanctitatem, nescio quam, homines adducerent, nae illi egregie falluntur. *Non facile, at verbis HEYNI, summi viri utar* ⁽⁶⁾, *expugnatur animus, nisi primo loco, factis et exemplis propositis, usu et consuetudine admota, tum secundo loco, sententiis gravibus, vividis rerum ad sensum declarationibus, argumentorum probantium in moventia conversionibus, exemplis mentem attonitam percellentibus, orationis porro dignitate, interdum etiam pulchritudine et ornatu.* Hoc idem praeclare

quam per aliam occasionem propositae commemorantur, ibique nexu quam maxime naturali fluere deprehendantur. cf. I. D. POTT comment. de natura atque indole orationis montanae, Helmstad. 1789. EICHHORN Allgem. Biblioth. der bibl. Litter. II. p. 351 sq. Eandem rationem placuisse b. KOPPIO, ex concionibus eius post mortem editis intelligitur. V. T. II. p. 70 sq. Vulgarem tamen rationem, quae totam istam orationem uno quasi tenore a Christo habitam esse defendit, novis argumentis nuper tueri aggressus est Ven. STORR in dissert. exeget. in LL. N. T. aliquot loca I. p. 13 sq. II. p. 17 sq. Nobis quidem sententiam suam non persuasit. Quidquid praeterea obscuritatis et dubitationis habent capita laudata, id facile dispelletur et diluetur, modo memineris *partim*, multa iis contineri, quae ad solos apostolos pertinere censenda sunt, *partim* insolitas dicendi formulas ad Iudaeorum istius aetatis sententiosum et proverbiale dicendi genus exigenda, non autem singulis verbis anxie inhaerendum esse. De rei summa bene et graviter admonuit b. KOPPE l. l.

(6) in opuscul. Academ. Vol. I. p. 273.

clare intelligens praestantissimus ille generis humani doctor, idemque naturae humanae sagacissimus explorator, methodum institutionis amplexus est probatissimam, et ad honestatis amorem ac studium in hominum animis excitandum aptissimam. Itaque orationes eius distinctas videas tot praeclaris sententiis, veritate, gravitate, acumine quoque, novitate, et suavitate conspicuis, iisque sine omni fuce et pigmento puerili, praeclare tamen ad insinuandas se in hominum animos expressis. (7) Exemplorum autem loco adhibebat *parabolas*, ad veritatis vim et naturam ita explicandam et illustrandam, ut planissime intelligi sentiri que possit, inprimis idoneas, easque veritate et simplicitate eminentissimas, ita ut omnium, qui in his rebus aliquid vident, laudibus celebrentur, et vel nunc quoque ad animum, nondum seculi genio imbutum atque corruptum, insignem aliquam vim habere deprehendantur. (8) Omnino ad intelligentiam

(7) Ad sententias sigillatim memorandas descendere per instituti rationem non licet. Vide e. c. Matth. VI, 19 sqq. VII, 12. VII, 24 sq. Luc. XVI, 10. Ioh. III, 21 sq. VIII, 32 sq. al.

(8) Vocem *παροβολης* arctiori sensu h. l. accipimus, ut sit rei gestae *factae* ad persuadendum apta commemoratio. Latiore enim sensu eam de similibus quibuscunque, de quovis dicto sententioso, etiam de adagiis ac proverbiiis usurpari constat. V. SCHLEUSNERI Lexicon N. T. II. p. 371. qui etiam scriptores de usu parabolarum apud veteres diligenter laudavit. Praeterea per se patet, istas tantum parabolas a nobis spectari, quae rebus illustrandis et ad animi sensum admovendis inservirent v. c. Matth. 18, 23 sq. Luc. X, 30 sq. XVI, 19 sq. Sunt enim etiam parabolae e genere alio, quibus quaedam doctrinae suae capita prudenter quasi operta ac celata esse voluit, ita tamen, ut ingenuis

tiam popularem egregie accommodata erat universa orationis forma; dum imaginibus pulcherrimis, itaque aptis, ut e rebus natae, non a dicente excogitatae esse viderentur, ac similibus ab iis rebus, quae vulgo etiam notissimae sunt, ductis, res intelligibiles ad sensum quodammodo revocaret, et oculis quasi subiiceret, fermoneque uteretur simplici, nihil argutae artis habente, recto, perspicuo, et consuetudinem quotidiani et familiaris sermonis, sed tamen cum virtutibus haud paucis, tum in sententiis, tum in verbis, imitante. Quo referendum et hoc, quod a rebus obviis differendi materiam desumeret, quod loco, tempore, audientium ingeniis accommodatissima esset oratio, quod denique orationis gravitatem temperaret insigni aliqua comitate, ad illabendum hominum animis inprimis illa effi-
cace (?).

Argumentum orationum Christi, docendique modum et rationem plurimum ad animos audientium commovendos, et generosis sensibus imbuendos valuisse vidimus. Nec tamen tantam vim ea habuisse putandum est, nisi maximum momen-
rum

scrutatoribus assequendi spes non intercluderetur, v. c. Luc. XIV, 16 sq. cf. ERASMUS de ratione s. methodo perveniendi ad veram Theolog. p. 118 sq. ed. Hallbaueri; et Bartels V. C. Ueber den Werth und die Wirkungen der Sittenlehre Iesu, T. I. p. 115.

- (9) Ad intelligentiam popularem prorsus apte et efficaciter saluberrima doctrinae suae capita tradidisse Christum, observatum iam est et egregie illustratum ab Origene adv. Celsum L. VII. p. 371 sq. ed. Spencer. Recentiorum multi in hoc argumento copiosius tractando elaborarunt. v. HARWOOD introduction to the study of the N. T. p. 264 sq. IORTIN Abhandlungen über die Wahrh. der Rel. p. 262 sq. vers. germ. HESS über die Lehren, Thaten und Schicksale u. Herrn. Zürich 1787. LESS Ueber die Relig. II. p. 66. sq. ut alios mittamus.

tum accessisset ab insigni, qua Iesus eminebat, animi vitaeque sanctitate, ut itaque haec ipsa mens pura et sancta, vitaeque totius ratio, inter praecipuas tantae orationum eius efficaciae causas referenda esse videatur. Quod si quodammodo recte statuitur, *eum, qui sit orator, virum bonum esse oportere* (10), hoc multo magis etiam valet de eo, cui id propositum esse debet, ut ad honestatem et virtutem animos informet. Ut enim illud praetermittamus, generosam animi indolem mentisque candorem cavere, ne vana eruditionis ostentandae cupiditate illectus res inutiles admisceat, a consilio isto, quod semper ei ob oculos versari debet, alienas, vel auditorum gratiam captaturus, sive de ipsius virtutis severitate detrahat, sive in sola verborum suavitate et exornatione elaboret, rerum gravitate neglecta; ut haec, inquam, nunc non commemoremus, quanquam ad declarandum id, quod spectamus, magnopere valent; ipsa illa animi sanctitas et magnitudo ad sententias optimas inveniendas non parvam vim habere putanda est. Animus enim humilis et abiectus, sordidisque cupiditatibus gravatus atque depressus, vix rerum magnarum gravem cogitationem suscipere ac sustinere valet; cum contra, si animum habeas alto virtutis sensu adfectum, cogitationes magnae et vere sublimes multo facilius menti se ingerant, ipsaque eloquendi simplicitas, proprietas ac gravitas a mente, ad verae honestatis sensum composita, non parum adiuvetur. (11)

B 2 vendos

(10) V. Quintilian. Inst. Or. XII, 1.

(11) Quintilian. XII, 2. p. 605. ed. Gesner. An de *iustitia, fortitudine, abstinentia, temperantia, pietate*, non plurima dicit orator? Sed ille vir bonus, qui haec non vocibus tantum sibi nota atque nominibus

vendos constat quamplurimum valere, si, quae dicis, cum sensu h. e. ita proferantur, ut e sono vocis vultusque habitu rerum, quae tractas, magnitudine ac gravitate te ipsum esse commotum, appareat. Sed nulla alia re melius hoc fieri potest, quam si ipse omnibus iis sensibus ac motibus plenum pectus habeas, quos aliis imprimere velis. Atqui non ignoramus, aliquid etiam in hac re posse ingeniosam simulationem, fierique interdum, ut ab hominibus quoque improbis, ingenio tamen praestantibus, animique teneritate quadam ac mollitudine praeditis, graves sententiae et magni sensus non infeliciter histrionum more affectentur. At hoc ipsum non ita fieri callide atque constanter potest, ut non interdum histrio pelluceat, simulatioque prudentum oculis pateat, quae semel detecta, dici non potest, quantopere dictorum vim frangat atque impediatur. ⁽¹²⁾ Denique nullo modo obscurum

minibus, aurium tenus in usum linguae perceperit, sed qui virtutes ipsas mente complexus, ita sentiet, nec in cogitando ita laborabit, sed, quod sciet, vere dicet. Longin. de sublimitate c. IX. p. 44. ed.

Mori: *πρατον σο, εξ ου γινεσθαι*, (scilicet orationis sublimitas) *προϋποβιθεσθαι παντως αναγκαιον, ως εχειν δει τον αληθη εησορα μη λαπεινον φρονημα και αγεννες ουδε γαρ αιον γε, μικρα και δουλοπρεπη φρονευσιας και επιηδευοσιας παρ ολον τον βιον, θαυμαστον γε εξεγεγκειν μεγαλοι δε οι λογοι τουτων, καστα σο εικος, ων αν εμβριθεις ωσιν αι εννοαι* cf. eundem c. XLIV. p. 254 sq.

- (12) Quintil. XII, I. p. 600. Certe melius persuadebit aliis, qui prius persuaserit sibi. Prodit enim se, quamlibet custodiatur, simulatio: nec unquam tanta fuerit eloquendi facultas, ut non titubet ac haereat, quoties ab animo verba dissentiunt. Vir autem malus aliud dicat necesse est, quam sentit, etc.

rum esse potest, quantam vim habeat perspecta vitae morum-
que ratio eorum, qui doctores et duces se profitentur, sive ad
alliciendum, sive ad persuadendum; ipsoque rerum usu con-
firmatur, nulla re certius, praesertim apud imperitam multitu-
dinem, omnem dicentis fidem destrui et elevari, quam si ipse
virtutis, cuius praestantiam praedicat, expers humilibus cupidi-
tatibus mancipatus appareat, contra multo faciliorem ad aures
animosque aditum dari, si ad ea, quae aliis iniungis, honestatis
praecepta, dicta factaque *tua* ipse exigere deprehendaris.

Quae cum ita sint, quis est, qui illam virtutis, qua vitae
decursum illustravit Iesus, praestantiam nihil ad institutionis eius
vim augendam et intendendam profuisse statuat? Equidem ip-
sam illam animi vitaeque sanctitatem, ardens illud pro veritate
et virtute pectus, numinis sanctam reverentiam, constantiam,
quae nullis calamitatibus frangi et impediri se passa est, quo mi-
nus opus suum perficeret, earum rerum, ad quarum curam ple-
rorumque ingenia per totam vitam depressa sunt, generosum
contemptum, animi in adversis tolerandis magnitudinem, alio-
rum salutis curam perpetuam atque indefessam, has inquam vir-
tutes, in Christo ita conspicuas, ut per omnem vitae rationem cla-
rissimis exemplis infixas splendeant, inter praecipuas tantae ora-
tionum eius efficaciae esse referendas, nullus dubitaverim.

In his, quae hucusque disputavimus, latent praecepta gra-
vissima, religionis doctoribus, qui in concione dicentes per
vestigia summi generis humani doctoris ad laudem orationis
gravis et efficacis sibi contendendum putant, diligentissime obser-
vanda. Primum itaque hoc alte animis infixum habeant, insti-
tutionem popularem ad praecepta veritatis fructuosae et virtutis
actuosaesse revocandam, exclusis cum subtilioribus theologo-

rum placitis, tum etiam traditionum de vita Iesu Christi partibus iis, quae nulla neque pietatis, neque virtutis habent incitamenta, et nutrimenta. Subtiliora quidem theologorum placita, toties inter controversiae et disputationis aestum, iurgia, studia, nata, ut nihil dicam, quam saepe sint arbitraria et fundamentis parum firmis superstructa, a populo certe nunquam bene percipi possunt, cum in iis explicandis tuendisque vel doctissimus quisque ab omni tempore desudaverit, nec percepta ulum vitae habent. Ad historiam vero Iesu quod attinet, in memoriam revocandum est, Evangelistas cogendis narrationibus suis, tempori maxime suo consuluisse, multaque ab iis congesta esse, quae, utut isti aetati proficua, a nostra tamen aetate aliena sunt, quibusque copiose in concione tractandis profecto nihil aliud efficitur, quam ut vulgus, rerum gestarum insolentia percussus, pulchris narrationibus, quibus phantasia expletur, adhaereat, atque adstupeat, rerum, quae iudicium et attentionem desiderant, gravitate neglecta. ⁽¹³⁾ Quae ad bonam mentem excitandam, alendam, roborandam faciunt, quae ad vitam pie, honeste, feliciter agendam necessaria et utilia sunt, ea vehementer optandum est, ut omnibus, doctis pariter et indoctis, nota sint et vulgata; quaecunque vero ex philosophico seu theologico acumine suspensa sunt, vel non perspicuam habent cum virtute et honestate coniunctionem, ea e disciplina

popu-

(13) Subtiliora placita theologica neque Christianismi fundamentum constituere, neque in popularem intelligentiam cadere, praeclare docuit S. Ven. TELLER in excursu II. ad *Burneti* l. de fide et officiis Christianorum p. 260 sq. De historiae autem Iesu tenendae tradendaeque modo multa utiliter monuit b. DOEDERLEIN, vir desideratissimus, et de literis immortaliter meritis, in IV Programmatibus, Jenae 1783-86. repetitis in opusc. Theol. p. 1-58.

populari penitus eicienda, saltem intra librorum claustra viro-
rumque doctorum conventus releganda sunt. Ipsae adeo super-
stitiosae et erroneae opiniones non disputationis subtilitate,
quam hominum multitudo non assequitur, animis eximendae,
sed tacite, et sine omni aliter sentientium acerba increpatione,
interdum obuiis formulis meliorem tantum sensum subiiciendo
vel attexendo, veriora et rectiora iis instillanda sunt, quibus
semel admissis prava sponte excidunt.

Deinde caveant sibi religionis doctores, in officiis pro
concione explicandis ne rem confectam putent, si virtutum at-
que officiorum vim et naturam uniuersae tractauerint. Difficilius
enim haerent uniuersae illae notiones, plerisque cogitatione
recisis, per quae adhaerescere in animis hominum possint: cum
in rebus singulis, concretas schola vocat, permultae sint veluti
ansae per quas arripi ab unoquoque tenerique possint. Itaque vi-
vidis potius rerum descriptionibus, exemplisque adiunctis uni-
uerse praeceptis lucem adfundant, eaque ad intelligentiam po-
pulari propius admoveant, virtutem et religionem, ut ita di-
cam in palatia potentum ac divitum, pariter atque casas humi-
lium et pauperum, in musea sapientum et officinas opificum
deducant, nullamque vitae partem, neque publicis neque pri-
vatis in rebus, neque si tecum agas aliquid, neque si cum altero
contrahas, officii conseruatione sanctoque numinis cultu vacare
debere demonstrent. Inprimis audientium ingenia ut probe
dignoscant, temporum articulos et momenta recte dimetiantur,
hisque rationibus institutionem omnem accommodent, operam
sibi dandam esse putent. Oratio vero popularis, ut respuit ver-
borum cincinnos, fucum et calamistram, ita neque impura et hor-
rida, neque exilis atque exsanguis esse debet, sed plana, dilu-
cida,

cida, tersa, venusta, ad rerum dignitatem apta, interdum etiam ornata. *Ipsa enim vitae praecepta, ut bene monet QUINCTILIANUS* ⁽¹⁴⁾, *etiamsi natura sunt honesta, plus tamen ad formandas mentes valent; quoties pulchritudinem rerum claritas orationis illuminat.* Admonendi autem sunt hoc loco bonae spei iuvenes, qui ad bene graviterque in concione dicendi facultatem adspirant, nunquam eo se perventuros esse, nisi omnem honesti disciplinam accurate pertractaverint, hominum mores atque rationes penitus perspexerint, ea quoque, quae in consuetudine vitae ac sensu hominum communi versantur, cognita habuerint, et praestantissimis quibusque scriptoribus legendis et assidue versandis illam ingenii ac sensus vim, quam gustum pulchri verique appellamus, induerint; omninoque si in hoc negotio feliciter versari velis, ingenium adferendum esse, multis variisque literis probe subactum, omnibusque iis artibus, quae libero dignae sunt, probe instructum atque perpolitum. *His ipsis enim, si in dicendo non utimur, tamen apparet atque exstat, utrum simus earum rudes, an didicerimus* ⁽¹⁵⁾.

Ante omnia autem ecclesiae doctores, nisi omnem vel praestantissimae praeceptionis fructum sua ipsorum fraude et culpa intercidere velint, hoc sedulo sibi curandum statuunt, ut sint ita morati, ita animo vitaeque constituti, quemadmodum doctrina Christi sanctissima postulat, ut leges, quas aliis inculcant, sibi etiam scriptas se putare factis ostendant, ut veritatis, quam profitentur, praestantia et gravitate excitati et inflammati, sensus suscipiant et alant nobiles et generosos, ab omni humilitate ac servili scurrilique foeditate alienos, vitamque agant probitate, candore

(14) I. O. L. II, c. 16. p. 101.

(15) Crassus apud Ciceron. de orat. L. I. c. 16.

candore, temperantia, modestia, benevolentia et humanitate, verbo, omnibus iis virtutibus conspicuam, quas nomen *amoris erga Deum et alios* e disciplina Christiana complectitur. Itaque exemplum Christi sanctissimum tota mente atque omni animo intueantur, ita animis ad perpetuam memoriam infigant, ut eius reverentia et pietate tactus animus ad severam virtutem se componat ⁽¹⁶⁾.

Sed haec haec hactenus. Deveniendum enim est ad id, cuius causa haec scriptio instituta est, et publice significandi sunt honores in theologia summi, in candidatum dignissimum ab ordine nostro translati. Ita vero ipse de vita sua, de fatiis, studiis, gestis muneribus, scriptisque editis ad nos retulit:

Ego

- (16) De orationibus in concione habendis recte et utiliter instituendis post SPALDINGIUM (Nuzbarkeit des Predigtamts, ed. 3. Berolin. 1791.) et NIEMEYERUM (Handbuch für christliche Religionslehrer T. II. Hal. 1790. T. I. 1792.) multa praeclare monuerunt. NOESSELT in L. Anweisung zur Bildung angehender Theologen T. III. ed. 2. dae. Auctor Anonymus libelli: Ueber Geist und Wahrheit der Religion Jesu. Prag 1787, itemque alius Anonymus in libro bonae frugis pleno: Untersuchung der Frage: Warum wirkt das Predigtamt so wenig auf die Sittlichkeit der Menschen? Frcf. ad Moen. 1792. Teller in Neuem Magazin für Prediger (v. Inprimis T. I. Part. I. p. 1-24. Marzoll von der Bestimmung des Kanzelredners, Lips. 1793. etc. — Paucas sed egregias admonitiones adspersit Kant in opere immortalitate digno: Kritik der Urtheilskraft p. 213 sq. cf. Eiusdem Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft, p. 265 sq.

C

Ego LUDOVICUS THEOBULUS KOSEGARTEN natus sum ipsis Calendis Februarii anni MDCCCLVIII. in terrae Suerino - Megapolitanae oppido, GREVESMOLA dicto; parentibus usus, patre adhuc superstite, ejusdem oppidi verbi divini Ministro atque Synodi Praeposito, BERNHARDO CHRISTIANO KOSEGARTEN; matre vero, quarto aetatis anno mihi erepta, cuius molliter ossa cubent, SOPHIA BVTTSTAEDT.

Prima litterarum tirocinia sub pluribus domesticis magistris posui; at ab anno inde decimo tertio maximam partem mihi ipse relictus, sed patris tamen et consilio et bibliotheca adiutus, linguis latinae, graecae, hebraeae, gallicae, historiis, Philosophiae Leibnitzio-Wolffianae, nec non Theologiae, BAVMGARTENIO inprimis duce, operam dedi.

Anno decimo septimo ad Academiam Gryphiswaldensem progressus, per duos, quos ibi moratus sum, annos, theologicas clarissimorum virorum, QVISTORPII atque BROCKMANNI, philosophicas AHLWARDTI atque MVHRBECKII, mathematicas ROEHLII atque MAYERI, historicas MOELLERI, hebraicas PIPERI scholas frequentavi.

Inde per octo annos pluribus Pomeraniae, Rugiae, terraeque Megapolitanae locis domesticus doctor, non solum ea, quae coeperam, litterarum studia retractare sollerter et uberius excolere allaboravi, sed ad nova etiam progressus, privato studio plures linguas edidici, arabicam, syriacam, italam, hispanicam, sueticam, anglicanam; islandicae etiam atque ersicae in rei poeticae inprimis emolumentum operam dedi.

Anno

Anno c¹o^occlxxxv *Wolgastiam scholae urbanae Rector evocatus, munere illo per sex annos ita functus sum, ut non solum ultra centum juvenes studiis academicis et mercaturae praepararem, sed etiam librorum sat magnam copiam exararem; carminum sylvas ederem, rhapsodiarum, varia variarum disciplinarum capita adumbrantium, volumen conscriberem, Clarissam, egregium opus RICHARDSONII Angli patrio sermone donarem, SMITHII, clarissimi Scotorum Philosophi, theoriam quam dicunt moralium affectuum verterem, praefarer atque commentarer, historias Romanorum, quatuor voluminibus, quorum jam duo prodire, absolvendas, enarrarem, aliaque plura, partim iam iam edita, partim adhuc edenda, indefesso studio elaborarem.*

Exeunte fere anno c¹o^occcxc¹ plura ab exteris eodem tempore munera deferebantur, quorum unum (primum nempe in lycaeo Rigenfi Professoris) iam in eo eram, ut susciperem, cum gloriosissimae memoriae Rex, GUSTAVVS III. ab ipso Filio Principe, iam Rege nostro Augustissimo, cui Romanorum historias devotissimo animo dicaveram, rogatus, verbi divini Ministri in Altenkircha, terrae Wittoviensis in insula Rugia vico, munus, pluribus de causis prae aliis expetendum, benignissime mihi largiretur. Quo fact^o XVII. Cal. Junii anni c¹o^occcxc¹ sacro ordini solemni ritu adscriptus, IX. Cal. Julii vero eiusdem anni ad munus demandatum publice inauguratus sum; cui quidem rite obeundo iam tota mente occupor, et, quantum augurari licet, ad Libitinam usque occupabor.

Huic tali viro singularibus ingenii dotibus instructo, et cum doctrinae copia, tum munerum, quibus fungitur, gravitate meritisque clarissimo, postquam, ut legibus academiae nostrae satisfaceret, eruditam dissertationem: *De Autorum sacrorum ipsiusque Iesu Christi vi atque indole poetica* nobiscum communicare non dedignatus est, honoribus *Doctoris Theologiae* ornandum atque condecorandum iudicavimus, certoque confidimus, ab eius doctrina plurimum utilitatis in Ecclesiam esse redundaturum.

P. P.

IN ACADEMIAE ROSTOCHIENSI
SVB SIGILLO FACULTATIS THEOLOGICAE
D. XXX. OCTOBR. MDCCXCIII.

Anno *clxxxv* *Wolgastiam* scholae urbanae *R*
 catus, munere illo per sex annos ita fundus sum, ut non s
 centum juvenes studiis academicis et mercaturae praepararem,
 librorum sat magnam copiam exararem; carminum sylv
 rhapsodiarum, varia variarum disciplinarum capita
 tium, volumen conscriberem, Clarissam, egregium
CHARDSONII Angli patrio sermone donarem, *SMIT*
 rissimi Scotorum Philosophi, theoriam quam dicunt n
 affectuum verterem, praefarer atque commentarer,
 Romanorum, quatuor voluminibus, quorum jam duo pre
 solvendas, enarrarem, aliaque plura, partim iamiam edita
 adhuc edenda, indefesso studio elaborarem.

Exeunte fere anno *clxxxix* plura ab exteris eod
 munera deferebantur, quorum unum (primi nempe in lyce
 Professoris) iam in eo eram, ut susciperem, cum gloriosiss
 riae Rex, *GVSTAVVS III.* ab ipso Filio Principe,
 nostro Augustissimo, cui Romanorum historias devotissimo
 veram, rogatus, verbi divini Ministri in *Altenkirch*
Wittoviensis in insula *Rugia* vico, munus, pluribus de causis
 expetendum, benignissime mihi largiretur. Quo factio *X*
 Junii anni *clxxxix* sacro ordini solemniter adscriptus.
 Julii vero eiusdem anni ad munus demandatum publice inaug
 cui quidem rite obeundo iam tota mente occupor, et, quantum
 licet, ad *Libitinam* usque occupabor.

C 2

